

สรุปงานสัมมนา “การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมกับกิจการเพื่อสังคม”

วันอังคารที่ 19 ธันวาคม 2560 เวลา 13.00 – 17.00 น.

ณ ห้อง Theatre Room ชั้น 3 โรงแรมดับเบิลทรี บายฮิลตัน ซอยสุขุมวิท 26 กรุงเทพฯ

สรุปสาระสำคัญรายงานวิจัย เรื่อง “โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมของกิจการเพื่อสังคมและการจัดทำกรณีศึกษานำร่อง 6 แห่ง”

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อศึกษาหลักการ เครื่องมือ และบทบาทของการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมในต่างประเทศสำหรับกิจการเพื่อสังคม
- 2) เพื่อพัฒนาชุดความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมในบริบทของประเทศไทยสำหรับกิจการเพื่อสังคม
- 3) เพื่อพัฒนาบุคลากรและเครือข่ายนักวิจัยด้านการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมสำหรับกิจการเพื่อสังคม

ประเด็นที่น่าสนใจของการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมสำหรับกิจการเพื่อสังคมทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ

- วิธีการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ (1) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (theory of change) เพราะช่วยให้ผู้ประเมินเห็นภาพกว้างของเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกิจการเพื่อสังคมจะต้องมีความชัดเจนในตัวเอง ตั้งแต่นั้น ว่าต้องการให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางไหน (2) การทดสอบความเป็นเหตุเป็นผล (logical) และสมมติฐานที่ทั้งอาจจะเชื่อมโยงหรือไม่เชื่อมโยงกันในการออกแบบกิจกรรมหรือการประเมินผล รวมถึงวิธีการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมโดยรวม (3) ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) ก็มีความสำคัญมากขึ้น และอีกประเด็นที่มีความสำคัญอย่างมากจากการทบทวนวรรณกรรมคือ การใช้วิธีการหรือเครื่องมือประเมินผลลัพธ์ทางสังคมประกอบกันมากกว่า 1 วิธี (one-size-fits-all)
- เครื่องมือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม ที่พบบ่อย แบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ
 1. Impact Value Chain หรือห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์และตรรกะ ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (input) ไปจนถึงผลผลิต (outcome)
 2. Cost-Benefit Analysis (CBA) หรือ Benefit-Cost Analysis วิธีการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทนที่เป็นความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์
 3. Social Return on Investment (SROI) หรือผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน
 4. Indicators หรือตัวชี้วัด (indicator) ที่ช่วยระบุจำนวนของผลผลิต (output) ที่เชื่อมโยงกับการเกิดขึ้นของผลลัพธ์ (outcome) ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่วัดออกมาได้เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ
 5. Experimental study หรือ “การวิจัยเชิงทดลอง” เป็นการศึกษาที่เน้นการวัดระดับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างรัดกุม
 6. Proprietary หรือ เครื่องมือประเมินผลลัพธ์ทางสังคมแบบ “คิดค้น/ประดิษฐ์เอง”

การทดลองประเมินผลลัพธ์ทางสังคมสำหรับกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย 6 แห่ง ดังนี้

กิจการที่เป็นกรณีศึกษานำร่อง

53

แนวคิดและเครื่องมือที่คณะวิจัยได้เลือกใช้ในการประเมินและเห็นว่าเป็นตัวเลือกที่เหมาะสม คือ

- ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เป็นจุดตั้งต้นในการวางกรอบวิธีคิดของผู้ประกอบการในการอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผลว่า กิจการของตนมุ่งหวังที่จะมีส่วนสร้าง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” อะไร และอย่างไรบ้าง
- ห่วงโซ่ผลลัพธ์ เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการ “คลี่” ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของกิจการออกมาให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ อย่างชัดเจน และช่วยในการเลือกชุดตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางสังคมที่เหมาะสมกับกิจการ
- กรณีฐาน (base case scenario) มีประโยชน์ในแง่การกระตุ้นให้ผู้ประกอบการมองบริบทของพื้นที่และสภาพปัญหาที่ตนดำเนินงานในทางที่ “กว้าง” กว่าขอบเขตการดำเนินกิจการ
- นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้ผู้ประกอบการคำนึงถึงความพยายามของกลุ่มเป้าหมายโดยตรงในการปรับปรุงสถานการณ์ของตนเอง และบทบาทของกลุ่มเป้าหมายในการออกแบบกิจกรรมหลักของกิจการด้วย

เสวนา “กิจการเพื่อสังคมกับการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม – ตัวช่วยหรือภาระ?”

ดำเนินรายการ :

- ภัทราพร แยมลลอ – กรรมการผู้จัดการด้านการเผยแพร่ความรู้ บริษัท ปาสาละ จำกัด

ผู้ร่วมเสวนา :

- ม.ล.ดิศปนัดดา ดิศกุล – ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
- สินี จักรธรานนท์ – ผู้อำนวยการ มูลนิธิโซก้า ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม (ประเทศไทย)
- สมศักดิ์ บุญคำ – ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัท โลเคิล อโลค จำกัด
- เจนวิทย์ วิโสจงศรรม – เจ้าหน้าที่สื่อสารองค์กรและระดมทรัพยากร กิจการเพื่อสังคม Buddy Homecare

เหตุผลที่ทั้ง 4 หน่วยงานดังกล่าว เริ่มทำการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม คือ

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง : การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม ถือเป็นการวัดความคุ้มค่าเกี่ยวกับการดำเนินงานและการลงทุน โดยมูลนิธิ ต้องการทราบผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ว่าสิ่งที่ดำเนินการไปนั้นมันเป็นไปตามแผนงาน ตัวชี้วัด หรือเป้าหมาย ที่วางไว้หรือไม่ เพื่อนำมาปรับปรุง หรือเพิ่มเติมบางส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้มีความชัดเจนมากขึ้น

มูลนิธิโซก้า : กลุ่มคนที่มีศักยภาพที่พร้อมจะเป็นผู้นำรุ่นใหม่คือโซก้าสับสนุน (Fellow) จะมีการประเมินตนเองว่าสิ่งที่โซก้าสับสนุนไปนั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวเองและส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างไร ด้านไหนบ้าง ตามแนวคิด “Everyone can be a change maker”

บริษัท โลเคิล อโลค จำกัด : ต้องการทราบว่าสิ่งที่ดำเนินการไปนั้นสามารถแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้าน หรือคนในชุมชนได้เท่าไร คุณภาพชีวิตดีขึ้นมากน้อยแค่ไหน ผ่านการคิดวิเคราะห์เป็นตัวเลข-จำนวน

บัดดี้ โฮมแคร์ : เพื่อดูว่าสิ่งที่เราทำเป็นไปตามตัวชี้วัดหรือไม่ ผ่านการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น (impact analysis)

บทสรุป การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม – ตัวช่วยหรือภาระ? จากทั้ง 4 ท่าน

- การประกอบกิจการเพื่อสังคม ควรมีการเขียนทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (theory of change) ก่อน เพื่อทำความเข้าใจกับสภาพปัญหา และให้ตัวเรารู้ขอบเขตการทำงานว่าสิ่งที่เราทำนั้น ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างไร หลังจากดำเนินการไปแล้วสักระยะ ก็จะสามารทำการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม เช่น SIA หรือ SROI
- การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมโดยวิธีการต่างๆ เปรียบเสมือนตัวช่วยให้การทำงานของกิจการเพื่อสังคมเป็นไปตามเป้าหมาย หรือแผนงานที่วางไว้ คล้ายกับกระจกที่สะท้อนการทำงานของเร เพื่อให้เรารู้ว่าสิ่งที่ดำเนินการอยู่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากน้อยแค่ไหน หรือมีส่วนไหนที่ต้องแก้ไขปรับปรุงบ้าง